

Från bygden bok 19
Upptecknat av Ruben Carlsson.
Gamla historier och pressklipp

Örebro Tidning 1884 9 februari.

Ny Godtemplarloge.

Vid Skyllbergs Bruk stiftades för några år sedan en Godtemplarloge (av den amerikanska grenen) som i dopet erhöll namnet ”Hammaren”.

Absolut nyktert och ej i de goda Skyllbergsbornas smak. Därför försökte man att förhindra att denna planta växte vidare. Detta oaktat fanns det dock män som inte lät sig skrämmas utan trots sina motståndares hätskhet. (ett religiöst parti inte undantaget) fortsatta att arbeta för drinkares upprättelse. Som logen då ej rönt den ringaste uppmuntran och också få en lokal att vistas i flyttade då verksamheten till ett i närheten befintligt bruk kallat Kårberg. Där fick de skolsalen upplåten till sina sammankomster.

I söndags hölls där ett nykterhetsföredrag av herr A Törnblom från Örebro vilken i kraftiga ordalag framhöll de faror som väntade dem som hängiva sig åt drycken skeppslasten. Han framhöll som en önskan att de religiösa föreningarna där på platsen ej må ställa sig fientliga till logen och dess verksamhet. De skulle i stället räcka godtemplarna en hjälpsam hand och ej med ord utan handling visa att de är samma nykterhetskämpar. Även med kraft och iver arbeta på de fallnas återupprättelse både i andligt och lekamligt hänseende. Talaren önskade logen lycka och framgång på den plats där de börjat sin verksamhet.

Tio nya medlemmar ingingo efteråt i logen.

Örebro Tidning 1886 17 november.

En hemlighetsfull flicka

I Stensäter i Lerbäck bor en rik hemmansägare vilken har en enda dotter som är eller låtit sig inspärras uppe på en kammare. Dit fick ingen människa gå förutom hennes mor haft tillträde på 7 år. Icke ens pigan som tjänat i 3 år har sett en skymt av henne eller hört det minsta prassel som kan förråda hennes tillvaro. Orsaken till hennes hemlighetsfulla liv är för alla en gåta. Det är också märkvärdigt att föräldrarna med mycken ovilja talar om henne. Flickan är omkring 24 år och lär se bra ut.

Örebro Tidning 1891 14 april.

Den hemlighetsfulla flickan i Stensäter som i omkring 10 år efter konfirmationen levat avskilt från andra människor med undantag för sin moder har slutat sina dagar.

Föräldrarnas sorg över sitt besynnerliga barn som hade ett fördelaktigt utseende har varit stor.

Örebro Tidning 1881 2 juli.

Billigt lokomotiv.

Den lilla smalspåriga järnvägen som går från Skyllbergs Bruk till Lerbäckes torvmosse och hittills trafikerats medels hästar och oxar. Kommer inom kort att befaras med lokomotiv. Ett sådant skall införskaffas för brukets räkning för 8 000 kr. Det är tillverkat på Trollhättans verkstäder. Lokomotiven som används på staten järnvägar kostar som bekant 50 000 kr.

Eldsvåda 1902.

Natten till i lördags utbröt eldsvåda vid Åsbrohammars bruk i Lerbäckes socken. Spikverket sågen och kvarnen brann ner till grunden. Elden som varsnades vid 23-tiden spred sig med sådan hastighet att allt hopp om räddning av husen och de dyrbara maskinerna var omöjlig. På bara några timmar var de stora fabriksbyggnaderna jämnade med marken. Ägare var herr Karl Eriksson.

Mer att läsa om detta finns i (Åsbrohammars-bruk-artikel-från-Aktstycket-2008.pdf)

Den 24 maj 1893 Örebro Tidning.

Denna sommar var en skräckens tid för de som bodde i södra delarna av Lerbäck. Tjuvar och kvinnostörare hemsökte då bygden. Troligen var det en samlad stor liga som uppträdde än här än där. Pingstdagen gjordes inbrott i handelsboden i Björnfall där socker och kaffe stals. På ett annat ställe tog man två väggur. Ett väckarur och ett fickur. En granne kom med en hund vilket gjorde att tjuvarna kastade vägguren ifrån sig.

Unga kvinnor antastades. Två flickor överfölls på ett ställe. De undkom dock med blånader på hals och i ansiktet. Detta upprörde sinnen i bygden så att skallgång efter förbrytarna verkställdes i skogarna runt omkring Mariedam. Detta skedde på pingstdagen dock utan resultat. En obekant karl med mystiskt utseende påträffades visserligen av en ensam person från Isåsen. Han tordes dock ej själv ingripa. Gick för att skaffa hjälp men när de kom tillbaka var den mystiska personen försvunnen.

Motala Tidning 1 juni 1893.

Rövarlivet i Mariedam tycks fortsätta lika hänsynslöst och öppet som förut. Större och mindre stölder dels med och dels utan inbrott hör till ordningen för dagen, eller rättare sagt natten. Det ena övervåldet mot person överträffar det andra i fräckhet och råhet.

I förra veckan blev åter två kvinnor överfallna i en skogstrakt av landsvägsriddare. Av misshandeln och skrämelsen blev en av kvinnorna så medtagen att hon blev "besynnerlig" och som mindre vetande måste hon forslas till lasarettet för vård.

Hos banvakten i Mariedam har tjuvarna tillgripit 14 kakor bröd, 1 ½ skinka. Ett parti ägg. En kruka med grädde med mera Hos skolläraren stal man saft och matvaror.

I bondgårdarna runt om har en massa stölder begåtts.

Förra veckan var bortåt 100 personer ute på skallgång efter tjuvarna i de vidsträckta skogarna runt Mariedam. Man lyckades ej få fast någon. Sex misstänkta personer har emellertid anhållits för delaktighet i ovan nämnda bragder. En del av bandet finns dock ännu kvar i frihet.

I söndags hade ett torparfolk på väg till kyrkan sett medlemmar därav i en kolarkoja i skogen. Stigmännen hade då hotat de gående med hämnd om de ej genast förpassade sig därifrån och teg med vad de hade sett.

Senare häktades en Oskar Fredrik Tellermon från Veta i Östergötland och född i Tjällmo misstänkt för stöld och våldtäktsförsök.

Min mor berättade en hel del från sin ungdomstid. De ovan beskrivna illdåden skrämde upp hela bygden. Det var de som inte tordes gå ut på kvällarna. De hörde steg utanför och röster som talade. Somliga grävde fallgropar och täckte över utanför dörrarna för att fånga objudna gäster.

Örebro Tidning 17 mars 1894.

Fångad i en rävsax blev häromnatten en gumma från Tillefärd i Lerbäck. På ett ställe hade man lagt märke till att korna mjölkades nattetid. Man försökte vakta ut den skyldiga men utan resultat. Det tycktes som om denna hade fullt reda på när vakten var på post.

Slutligen fann man på ett sätt att lägga en rävsax vid ladugårdsdörren. Redan samma natt fastnade en i grannskapet boende gumma i den utlagda rävsaxen. Då gumman märkte sin belägenhet började hon högljutt ropa på hjälp, varvid husets folk kom tillstådes och befriade henne ur den ofrivilliga fångenskapen, dock sedan hon erhållit en välbehövlig skrapa för begångna förseelser.

Saxen hade man dock lindat med trasor så att taggarna inte skulle åstadkomma kroppsskada.

Örebro Tidning 16 juli 1894.

Liket efter hemmansägare Malkum Enqvists i Ingelsby hustru Hilda Karolina Johansson fann man i fredags i sjön Åmmelången. Den avlidna som enbart varit gift en månad hade efterlämnat en skrivelse av följande innehåll.

”Farväl med eder alla. Jag kan ej längre leva. Hälsa alla mina.”

I Askersunds tidning om grundlig massage.

En gubbe i en av socknarna i Södra Närke led för någon tid sedan av svår reumatism i hela kroppen. Slutligen måste läkare anlitas. Dock innan denne han anlända till stället ville man stilla den stackars gubbens smärtor. Gumman sände bud till närmaste handelsbod för en flaska samaritbalsam. Sedan smörjan kommit

hem började gumman gnida in gubbens kropp från huvud till fot. Sedan lades den sjuke i sängen. Smörjelsen medförde dock en underlig verkan att gubben blev svart som en kongoneger. Även sängkläderna blev svarta.

Gumman blev rädd och skickade efter en grannkvinna. Denna begärde att få se flaskan ur vilken den besynnerliga smörjan tagits. Då upptäcktes att gubben blivit grundligt smord med nubiumsvärta. Ett medel som gör läder mjukt och svart o.s.v. De båda kvinnorna fick nu ett fasligt bestyr med att rengöra gubben. Detta lyckades med att hans kropp bearbetades med vatten och såpa. Den sjuke led grundligt under denna behandling men hade efter den betan icke känt reumatism i kroppen.

Örebro Tidning 11 juni 1842.

Enligt en annons försåldes genom offentlig auktion vid utsädesmötet vid Lerbäckes Gästgiverigård för församlingens räkning en kopparpanna vägande 530 skålpund. Pannan har varit använd vid saltpetersjudning.

Örebro Tidning 24 oktober 1854.

En nubbsmed från Folketorp, Olaus Persson som förfärdigat 1000 nubbs så små att man måste ha förstoringsglas för att se hur välgjorda huvudena var. De visades på expeditionen i Vretstorp. Det berättades också om att Klockaren i Lerbäck gjorde fina bordsur m.m.

Örebro Tidning 29 juni 1886.

Vid Skyllbergs Bruk har nyligen arbetarna bildat en förening vars ändamål är att i direkta köp i större partier av de viktigaste förnödenheterna *av fullgoda varor till billigare priser. Inträdesavgiften i föreningen "Endräkt" är 2 kr.*

Örebro Tidning 26 oktober 1886.

En järnvägsbro är för närvarande under uppförande vid Sjöstorp. Bron skall ligga så högt över banan att tågen kan gå under densamma. Landsvägen som med detta ändamål får en kortare sträcka förbinder nämnda bro. Arbetet leds av Gefvert från Bunken i Lerbäckes socken.

Nerikes Posten 12 februari 1887.

En hemmansägare hade för någon tid sedan fått ett bås i sin ladugård förtrollat. De nöt som stod där förblev alltid magra och lurviga, åt dåligt och bölade duktigt. Familjen sammanträdde till överläggning och man kom till det resultatet att någon nedgrävt en askpåse under golvet på nämnda ställe.

För att få bukt med detta bröts golvet upp och aska och jord därunder forslades bort. Ingen påse hittades dock men man var övertygad att den fanns i den uppskottade jorden.

För säkerhets skull fick den äldste i gården gå med ett ljus tre varv runt ladugården under ivrigt läsande av böner. Därefter lades golvet igen och verkan blev stor.

Örebro Tidning 1885.

Herr V H Andersson från Falla Skyllberg i Lerbäck med biträde av fem andra blinda. Två herrar och tre damer hade i onsdags konsert i Svennevads kyrka. Alldenstund densamma var fåtaligt besökt beroende på dåligt väder och årlig annonsering, bedja vi att få mer uppmärksamhet för dessa konserter.

Man behöver inte besöka dessa konserter av medlidande för de stackars blinda åtminstone vad sången angår. Det är en verklig konstnjutning.

Vackra och väl valda sånger och röster utförda med känsla och god sammansjungning av våra vackraste sånger.

Särskilt må framhållas "Norrlänningens hemlängtan" och "Varningen" av V H Andersson vilka nog ingen tan rörelse kan höra. "Stilla skuggor" är icke mindre känslfull. Herr Anderssons orgelspel är också märkvärdigt alldenstund han inte ser.

Örebro Tidning 1896.

Tattaren *Hundfia*.

Till härvarande cellfångelse i Falla ankom idag den under namn "*Hundfia*" kända tatterskan med hennes fem barn. Tre gossar och två flickor. De hava anhållits vid Rönneshytta station. Om den beryktade tatterskan *Hundfia* och hennes barn har nu kronolänsman C Elander till länsstyrelsen angivit en längre rapport vari det meddelades att kvinnan heter Martilda Sofia Alexandersdotter Berg och är född i denna socken i Södermanland 1858. Senast är hon skriven i Skepesta i Jönköpings län. Hon erkände vid anhållandet att de två äldsta av hennes fem barn, med hennes vetskap och inrådan begått flera stölder och att även hon var identisk med den i polisunderrättelser nr 133 år 1895 benämnd "*Hundfia*". De medhavda barnen är gossen Carl Alfred Pettersson 13 år född i Hammars Ukna socken i Småland. Flickan Agnes Leonita född 1887 i Skörnarps i Östergötland. Flickan Hildur född 1889 i Baggetorp vid Högsjö bruk. Sonen Algot född i Lunda socken i Södermanland 1891 samt flickan Maria född 1894 i Stjärnfall i Lerbäckes socken. Ingen av barnen ens så mycket att de känner igen bokstäverna. Så som deras fader uppgives den s.k. "*Hundfrans*" eller Frans Oskar Vestling f.n. Häktad i Kalmar. "*Hundfia*" hade vid häktningen i kontanter 50 kr för vilken åtkomst hon inte kunde redogöra.

Örebro Tidning 1897-01-29.

Tattaren "*Hundfias*" äldsta barn.

Den femtonårige sonen Erlander viken erhållit en tids undervisning och vård vid Örebro fattigvårdsinrättning har nu rymt därifrån och såsom det tros i sällskap med en hästprånglare.

Mariedamsposten 1929-12-21.

Den lilla tidningen Mariedamsposten redigerades av Johan A Schölin i Björnfall. Tidningen utkom en gång om året och var egentligen en basartidning. Scölin var också en ivrig baptist och nykterhetskämpe. Han var också en god skribent. Tidningen trycktes på A C Anderssons tryckeri i Askersund. Tidningen levde i sex år från 1900 till 1906.

Ruben Carlsson föräldrars berättelse.

De berättade om ett hemskt mord i närheten av deras barndomsbygd. Nära Lerbäcksgården i Godegård låg ett litet torp som hette Örmon. Detta var under den tid då järnvägen byggdes på 1870-talet. I torpet fanns en krogrörelse. Min far blev ofta som pojke sänd av rallarna att köpa brännvin till dessa. Denna affärsrörelse fick dock ett brått slut. Affären ägdes av en före detta soldat Bingen som med hjälp av hustrun och en dotter skött densamma. En av rallarna vid namn Frisk hade blivit bekant med dottern och hade i fyllan och villan kommit överens om att röja undan hennes föräldrar. Då kunde de ensamma driva krogrörelsen.

En söndagsmorgon efter en natt med fylleri stack Frisk en kniv i de båda gamla när de låg och sov i sängen. Huggen var kraftiga och de dog av skadorna. Frisk nyktrade till efter mordet och ångrade sig djupt. Han begav sig till en soldat Stedt och anmälde de skedda. Denne i sin tur rapporterade till fjärdingsmannen och såväl Frisk som Stava Birgers blev anhållna och sedan vid rättegång i Hällestads tingshus dömda till livstids fängelse. Mina föräldrar bodde en tid som nygifta vid Örmon.

Nerikes Allehanda 1864-10-01.

Ur det mänskliga eländet är åter ett par sorgliga drag att anföra. Nyligen har Örebro rådhusrätt nödgats till straffarbete döma två unga brottslingar. Den ena är den 19-åriga pigan Beata Charlotta Jansdotter som är född och mantalsskriven i Lerbäck men har tjänstgjort i Sköllersta. Under sistlidna höstmarknad förövade hon tillgrepp av tygbitar och prydnader på flera olika ställen och begick därför första resans stöld av 28 kr och 15 öre. Dömdes därför till 15 dagars vatten och brödstraff och 6 månaders straffarbete.

Nerikes Allehanda 1865-01-18.

Bröllopet som inte blev av.

Gruvarbetaren Jonas Fredrik Larsson vid Zinkgruvan från Isåsens ägor i Lerbäck för vilket det lysts tre gånger i december månad till äktenskap med en bergsmansdotter. Han hade efter ett besök den 29 december hos henne har han under flera dagar inte varit synlig. Därför började man leta efter mannen som också påträffades hängande död i skogen nära Trehörningens masugn. Larsson befanns stående på knä vid en stor gran med yllehalsduken snärjd kring halsen som var knuten till granens lägre grenar. Han var klädd i helgdagskläder och mössan hängde på en gren bredvid. Under juldagarna hade han varit berusad samt i detta tillstånd försökt att avhända sig livet men blivit hindrad av tillträdeskommande personer.

Nerikes Allehanda 1839-11-21.

Friveckofirandet.

Tjänstefolkets s.k. frivecka föranledde ofta varjehanda osedliga uppträdanden. Auktioner besöktes dansgillen ordnades och dryckesslag. Allt detta slutade alltid med oväsen och slagsmål. Stundom kunde det gå mycket värre vilket bestyrktes av följande tilldragelse.

Förliden söndagsmorgon den 27 oktober fanns en karl från Lerbäck liggande död bredvid en logvägg vid Åmme gård i Hammars socken. Man glunkade om att han föregående lördagsafton var på ett supgille i grannskapet varifrån han väl plägad avlägsnat sig. Han skulle också ha mött några personer. Andra personer skulle också ha sett honom ligga vid logvägggen utan att bekymra sig om han var in eller avsovnad. Senare på dagen lär han dock blivit avhämtad till Skuru gård i Lerbäck utav efterskickade anförvanter. En trolig blivande undersökning kommer att upplysa om närmare förhållanden härvid.

Nerikes Allehanda 1863-01-10.

Lerbäcks skarpskyttar

Lerbäcks skarpskyttar hava nu formligen bildat sig till en avdelning i Askersundsöreningen. Befälsvalet har utfallit så att till korpral i första korpralskapet utsågs bokhållaren August Rehnberg i Åsbrohammar och lantbrukaren A Rydberg i Karintorp. För andra korpralskapet lantbrukarna P A Nordin och E V Alin båda från Södra Björnfall vid Mariedam.

Till plutonchef utsågs enhälligt furiren vid Nerikes Regemente Hallblom. Efter meddelandet om dessa uppgifter yttrade Askesunds Tidning följande som borde ha berott på ett missförstånd. ”Ledsamt nog lär en av sockens större egendomsägare varit så avogt stämd mot skarpskyttesaken efter att vad som sades på mötet allmänt berättat att hans underhavande har blivit strängeligen förbjudna att anteckna sig och de som hade gjort det skulle stryka sina namn på listorna.

Vid samma datum stod att till brännvinsbrännings utövande hava följande person hos K. B. Anmält sig för andra terminen A Jansson i Löckna med 350 kannor daglig tillverkning. Brännvinskontrollör är C E Åkerhjelm.

Julbrasa 1869.

Lerbäcks sockenstuga brann ner på själva julafton mellan 7 och 11 på kvällen. Den där boende Klockaren förlorade större delen av sitt lågt försäkrade lösöre.

Det skall ha varit en tjänsteflicka som varit uppe på vinden med ett bart ljus.

Stugan hade flyttats från Folketorp 1840.

Historia om en storätare.

Vid **Fallhyttan** fanns det en storätare. Hans hustru sade till honom. ” *Um*

Fallhyttesjön vore av söppa så åt du nog i dej hela å ett långt stycke öpp emot Långmossarna”.

Saxförsäljning.

En Lerbäckssmed kom en gång till Källaråsen i Närke för att sälja handsmidda saxar. Där bodde två syskon August och Tilda. De var välbärgade men mycket noga med slantarna. August måste alltid fråga Tilda om alla köp. *”Du Tilda sa vi ha ena sax, Ne sa Tilda vi tölle re ös me ullsaxa”.*

Jordskalvet oktober 1904.

Lerbäckskyrka skakades av ett jordskalv under pågående högmässa. Skalvet var så starkt att prosten Callmander avstannade sin predikan. Efter en stund yttrade han något om människans litenhet inför det stora som bara Herren råder över.

I Askersunds landsförsamlings kyrka var skalvet så starkt att en spricka uppstod i en vägg. Charling predikade och mycket folk var samlat. Kantor John Dahlberg spelade. När det andra skalvet hördes tystnade orgeln. Någon ropade att kyrkan rämna och folket började rusa ut. Senare fortsatte gudstjänsten men många tordes dock inte gå in.

Flera jordskalv har förekommit 3 oktober 1708, 11 september 1711. Julafton 1714 kl. 9 på förmiddagen. Det rapporterades att dörrar flögo upp. Mellan 1686 – 1905 har inte mindre än 35 upptecknade jordskalv iakttagits i södra Närke. Trakten är mycket seismologisk skriv redaktören Joel Haugard.

Milstenar vid landsvägar.

Landsvägarnas uppmätande i mil härstammar från 1649 års gästgiveriförordning som genom uppsättande av stenar eller andra märken utefter vägar ville markera ett exakt mått på vägsträckor. Till nytta för resande och andra. En gammal mil var 18 000 alnar eller 6 000 famnar lång vilket är 10 689 m i nuvarande mått. En sådan mil kallades för landsvägsmil eller skogsmil. På många milstolpar och stenar är regerande kungens krona inhuggen jämte landshövdingens namn. Vi ser här alltså ofta Evert A Frangs namn på milstenarna. De stenar som betecknade hel mil var runda upptill med halvmilstenar var spetsiga. Somliga platser hade gjutna vägmärken.

På 1700-talet blev dessa vägmärken statssymboler för landshövdingarna. Deras namn blev på så vis bevarade till eftervärlden. Dessa vägmärken är nu fridlysta i lag och får ej förstöras.

Klockor helt av trä.

Vid Limmet i Lerbäck fanns en klockmakare som gjorde klockor helt av trä. Det var enbart snöret som drog klocklodet som inte var av detta material. Visare, tavla och hjul. Allt var av trä. Vid Stegehäll fanns en sådan klocka in på 1850-talet.

En förare vid Charlottenbergs gård Motala hade en sådan klocka 1910.

En fjärdingsman i Karlsbro i Strå socken Vadstena hade också en träklocka från Lerbäck.